

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

EBBE GERT RASMUSSEN

PASTOR LEMVIGS BETÆNKNING

*Et
bornholmsk landsforrædderi
i det 17. århundrede*

COLBERGS EFTF. BOGTRYKKERI RØNNE 1968

»Folcket ther, är mulierös och Blödactig,
icke wantt till nogott ondt, utan aff ljtet
Slijcktt Snart öfvervunnit.....«

(Betænking art. 1.)

INDHOLD

FORORD	7
I. INDLEDNING	9
A. Herr Ole Svendsen Lemvig	9
B. Hundemordet i Bodilsker	10
II. LEMVIGS BETÆNKNING	13
A. Beskrivelse og placering	13
B. Vurdering	16
Noter	17
C. BETÆNKNINGENS ORDLYD	19
1. Xeroxgengivelse i facsimile	19
2. Afskrift og gengivelse i moderniseret retskrivning med kommentarer	27

FORORD

1964 den 19. februar Stockholm: Medens sneen udenfor væltede nærmest ubarmhertigt ned over en i forvejen helt hvid svensk hovedstad, sad jeg behageligt indendøre i Riksarkivets lune læsesal. Just ugedagen før var jeg ankommet hertil fra det allerede da næsten forårsmilde Danmark for heroppe at indsamle historisk kildemateriale til en undersøgelse af Sveriges besiddelse af Bornholm 1658. Da standsede mine øjne pludselig under undersøgelsen af indholdet i en pakke, som jeg blot havde rekvireret for en ordens skyld. Her havde jeg intet ventet at finde, og dog var mine øjne – rent instinktivt – standset ved noget, der straks fastholdt min opmærksomhed. Dette var besynderligt: En hurtig gennemlæsning på stedet af det fundne forvissede mig om, at nok omhandlede dette dokument visse tanker fra svensk side om Bornholm, men fra en noget senere periode end den, der nu i første række var genstand for mine øjeblikkelige studier. Her i første omgang nøjedes jeg derfor med at foretage en nødvendig registrering af pakkens indhold i almindelighed samt en omhyggelig afskrift af selve dokumentet til eventuelt senere brug.

Og bordet fangede: I de mellemliggende år siden da er mine tanker ofte vendt tilbage til hin vinteroplevelse. I den forløbne tid kunne jeg ikke glemme opdagelsen af dette mærkelige dokument, lige som jeg ikke var i stand til helt at frigøre mig fra de sære tanker, der var nedfældet på disse gulnede ark, samt især den menneskelige skæbne, der her endnu engang – så helt og aldeles uventet – løfter en flig for sin tragedie.

Det er således om denne ulykkelige menneskeskæbne og om det heraf afledede historiske vidnesbyrd, at denne lille undersøgelse i det følgende samler sig.

Til slut vil jeg gerne bringe min tak til Det kongelige Bibliotek og Bornholms Museum for venlig bistand med tilvejebringelsen af illustrationsmaterialet.

EGR

I. INDLEDNING

På de næste sider må det være opgaven at forsøge at placere det nylig fremdragne dokument i den rette historiske sammenhæng, så vidt dette er gørligt for en senere eftertid. Vi vil derfor i det følgende først kort opholde os ved den mand, fra hvis hånd de bevarede blade efter al sandsynlighed stammer, for dernæst på denne baggrund at søge at bestemme den situation, der således fik ham til med fjerpenen i hånd at nedfælde sine tanker, som vi kender dem i dag.

A. Herr Ole Svendsen Lemvig

Ole Svendsen Lemvig var 1660 19. juni som student fra Københavns Skole blevet indskrevet ved universitetet. Efter afsluttede teologiske studier her havde kong Frederik III (1648–70) 1666 15. september kaldet ham – hæderlig og vellærd mand Herr Ole Svendsen Lemvig var således den første præst på Bornholm, som modtog sit embede ved enevoldskongens kaldsbrev – til sognepræst i det siden forgængerens død ledige Bodilsker pastorat med tilhørende annekssogn Nexø. Kun få måneder senere, 1667 6. februar, havde han endelig ægtet Marta Hansdatter – en søster til den kendte præst i Rutsker og Hasle, Herr Poul Hansen Ancher – hvilket ægteskab velsignedes med to børn. Herr Ole synes alt i alt at være faldet vel til i sin bornholmske præstegerning, thi i sine menigheder havde han vundet sig et godt ry som både hyrde og selskabsbroder.

Da kastede pludselig tunge uvejrsskyer deres mørke skygger hen over den indtil nu så solbeskinnede Bodilsker præstegård. Og da stormen endelig havde lagt sig efter omtrent halvandet års forløb, sås mærkbare spor af dens rasen.

B. Hundemordet i Bodilsker

Det indledende vindpust, der bragte bud om stormens komme, var, at Herr Ole Svendsen Lemvig 1670 i påskefester i Nexø under samværet ved bordet lod sig forlyde med, at toldskriver Mads Pedersen fra Rønne påskeaften var redet hans præstegård forbi og med sin stok havde slået hans gode gårdhund, Krans, død og herved øvet uærlig rakkergerning. Denne sigtelse førte den 20. april toldskriveren og hans husbond, Kgl. Maj:ts tolder på Bornholm, Lavrids Mikkelsen Handberg, til klage for provsteretten med krav om Lemvigs forvisning fra prædikestolen, indtil sagen kunne pådømmes af tingretten. Efter at tolderne først – thi af mangel på retsgyldigt vidnesbyrd afviste provsteretten den 2. juni klagen som ugyldig – havde formået selveste biskop Hans Vandal til at påbyde bodilskerpræsten afholdelse fra al kirkelig gerning i sine to gudshuse midlertidig, var det Herr Ole, som nu måtte indstævne sine to modstandere for deres byting i Rønne for her den 12. juli at stå til regnskab for deres ublu forfølgelse af ham.

Hermed var det groteske spil gående, hvor denne såkaldte Hundemordssag vandrede fra domstol til domstol, medens sagsindlæg lagdes på sagsindlæg. Eftersom tingsvidne står mod tingsvidne, påstand mod påstand og kendelse mod kendelse, skal processens akter ikke forfølges i enkeltheder her. På dette sted vil vi blot nøjes med at konstatere hovedtrækkene i sagens videre forløb.

Fra provsteret og byting gik processen altså videre i første omgang til Bornholms landsting i Aakirkeby – landsdelens øverste retsinstans – hvor landsdommeren, den kendte Peder Olsen, efter sagens omhyggelige behandling 1671 12. april i sin kendelse dømte begge parter at være gilde og gæve og gå frie og sagesløse hjem for hinandens tiltale og sagens omkostninger at gå lige op. Hermed var de stridbare gemytter mærkværdigvis ikke faldet til ro. Da tolderne følte sig krænkede over den forstandige landstingsdom, indankede de endelig sagen for rigets højesteret i København. Det blev de 13 højesteretsdommeres lod at begrave retstrætten,

hvis inderste kerne var drabet på en hund, for så vidt som domstolen efter en fremskyndet procedure i sin domsafsigelse 1671 10. august dømte for det første Herr Ole Svendsen Lemvig for beskyldningerne mod Mads Pedersen på dennes navn og ære, endvidere for at have bestyrket dette med falske vidner, samt endelig for med usvarlig og imod en tro arveundersåts ed og pligt stridende tale at burde »fra det præstelige Embede aldeles at være afsat og lide paa sin Ære efter Landsloven som en Løgner«, og for det andet landsdommer Peder Olsen for hans uretfærdige dom i denne sag at straffes efter Christian III.s reces, som handler om uretfærdige dommere; i øvrigt burde Herr Ole betale Mads Pedersen den billige på processen anvendte bekostning.¹ Som denne højesteretsdom bortrev præsten kjole og krave, flængede den samtidig retterkappen af landsdommeren. I sandhed et kraftigt lynnedslag.

At trænge tilbunds i denne omsiggribende farce – alene i højesterets udformning tæller sagens akter omtrent et halvt hundrede tæt skrevne foliosider – er i vore dage vanskeligt for ikke at sige umuligt. Og eftersom eftertiden heller ikke kender noget forsvarsskrift fra Ole Svendsen Lemvigs egen hånd, medens sagens hele gang mest hviler på modstandernes indlæg, står man i dag uden virkelig evne til bedømmelse af hans forseelse: Hvor meget eller hvor lidt, han i virkeligheden havde sagt, får stå hen i det uvisse. Vi må her indskrænke os til at fastslå, at navnlig for præsten var dette en skæbnesvanger kendelse – i modsætning til landsdommeren var han jo endnu en forholdsvis ung mand – som straffen for åbenmundethed.

Selv har han vel til en vis grad følt, at spillet var tabt, i hvert fald ad denne rettens vej. »Ved Michels Tider rejste Hr. Ole Lemvig fra Boelscher-sogn ære-løs fra Landet«, fortæller en samtidig trist kirkebogsnotits.² At Ole Svendsen Lemvig således rømte landet æreløs, blev det skudsmål, hvormed eftertiden³ satte ham minde på Bornholm.

Hvorledes den forhenværende bodilskerpræst tilbragte resten af sine levedage i Sverige, hvor han oversatte fra engelsk og udgav nogle gudelige bøger, hvorledes hans hustru, fru Marta – for hvem og børnene han jo var væk og borte – 1675 8. december ved sin broder, stævningsmand Peder Hansen Ancher i Aakirkeby, lod lyse efter ham på Bornholms landsting som rømningsmand på femte år, men at han var og blev borte, dette har indtil nu været historieforskningens syn⁴ på Herr Oles senere skæbne. – Imidlertid . . . . .

II. LEMVIGS BETÆNKNING

.....Herr Ole Svendsen Lemvig havde ikke helt opgivet håbet om dog at vende tilbage engang.

Som det vil ses af efterfølgende xeroxgengivelse i facsimile med tilføjede direkte tyding, er der til vore dage i det svenske Riksarkivet i Stockholm bevaret et håndskrift på fire foliosider uden egentligt titelblad. Ifølge sin nuværende placering i arkivsamlingen giver dette dokument sig ud for at stamme fra kong Karl X Gustavs tid (1654–60), nærmere bestemt krigene med Danmark 1657–60,⁵ der som bekendt en overgang resulterede i den kortvarige svenske besiddelse af Bornholm.⁶ Det spørgsmål, som i den forbindelse trænger sig på, er, om en nøjere kildekritisk granskning af dette dokument giver det samme resultat.

A. Beskrivelse og placering

Hvad angår dokumentets ydre kriterier alene, må svaret stå åbent: Selve den anvendte håndskrift, der nu og da kan virke en smule urolig, for så vidt som pennen synes ført henover papiret i ret stor hast, vidner om en skrivekyndig persons. På samme måde giver sproget, der gennemgående er svensk, dog iblandet visse danske stænk (sprogformerne *på*, ikke *uppå* (artikel 1, 3 og 6), *kunne*, ikke *kunna* (art. 3), *med*, ikke *medh* (art. 4, 5, 6 og 8), *för* ikke *för*, *men*, ikke *utan* (art. 8) med flere afviger på forskellig vis bl. a. fra de gængse datidige svenske, ja, en enkelt gang klinger i formen *Persker* (art. 6) en forfriskende bornholmsk udtale frem), i det store og hele indtryk af en mand, der evner at give sine tanker en fast og klar formulering. Endelig vidner de mange fremmedord, hovedsagelig latinismer, og talemåder, ofte med tydelig bibelsk farve (art. 4, 6, 9 og 10), om et mere end almindeligt kendskab

til skriftens ord. Alt sammen bærer det klart det 17. århundredes klædebon, uden at vi med sikkerhed – hele tidsalderens mangel på retskrivning i vor forstand og bibelstyrke må jo ikke glemmes – tør slutte videre om forfatterens identitet.

Dette er derimod tilfældet, når vi undersøger de indre kriterier: Dokumentets indhold er særdeles veldisponeret og kan for overskueligheds skyld gengives således: Efter en indledning med en klart formuleret hensigt følger en kortfattet omtale af den bornholmske befolkning (art. 1), et par bornholmere i fremtrædende militære stillinger på øen (art. 2), dernæst et taktisk forslag til iværksættelse af det tænkte svenske angreb på Bornholm (art. 3), forskellige landgangsmuligheder langs kysten nævnes (art. 4–9), afrundet med en understregning af Bornholms opblomstring under svensk besiddelse (art. 10), hvorpå endelig følger en slutning med troskabsforsikringer over for den svenske konge af forfatteren, der i dokumentets underskrift navngiver sig: *O. Lemwiick*.

Denne underskrift viser sammenlagt med forfatterens egne få oplysninger om sig selv: At han tidligere har været pastor i Nexø (art. 6), og at han har opholdt sig på Bornholm i fem år (indledning), samt støttet af hele dokumentets ydre skikkelse – hvad vi ovenfor kaldte de ydre kriterier – at vi her efter al sandsynlighed atter møder Herr Ole Svendsen Lemvig, i netop samfulde fem år, 1666–71, sognepræst til Bodilsker og Nexø. Hermed bliver også dokumentets flere steder stærkt udtalte bornholmskfjendtlige tendens (indledning, art. 1 og 7) åbenbare: Denne må ses i lyset af hans hensigt med dokumentet: At give anvisninger på, hvorledes Bornholm i en tænkt krigssituation kan blive tilbageerobret af den svenske flådemagt (indledning). Og dog står denne tydelige samfølelse med hele den svenske sag og det heraf afledede fjendskab til bornholmerne og alt, hvad bornholmsk er, så skært i kontrast til den egentlig ikke mindre tydelige længsel efter dog igen engang at vende tilbage til klippeøen (slutning). Parallellen til danmarkshistoriens store landsforræder inden for samme men-

neskealder, Corfitz Ulfeldt, er svært fristende at drage: Begge mænd gik i deres landflygtighed – efter at være »hoppet af«, ville vi snarere i dag kalde det med et moderne udtryk – fjendens ærinde med gode råd – om det også blev til dåd for Herr Ole som for Ulfeldt, vides dog ikke, og derfor er heller ikke denne parallel ganske dækkende – til skade for deres gamle land, for dem begge blev deres følelsesforhold over for Danmark en uløselig konflikt mellem had og kærlighed. En ulykkelig skæbne efter vor målestok. På dette sted vil vi dog indskrænke os til at bemærke, hvorledes Ole Svendsen Lemvig i sin landflygtighed i fjendeland dog fortsat opretholdt håbet om atter at komme hjem, men nu ad denne magtens vej. Derfor bitterheden.

Nærværende dokumentets placering er vanskelig, eftersom en nærmere datering overhovedet savnes på de gulnede blade. Men at betænkningen er blevet til et eller andet sted i Sverige efter 1671 Mikkeltider (Mikkeldag er den 29. september) – tidspunktet for Herr Oles rømning fra Bornholm – er givet. Langt mere usikker er den kronologiske afgrænsning til den anden side: Men på baggrund af forfatterens kendskab til det også andetsteds⁷ fra bekendte forsøg 1659 4. juli fra den svenske flådes side på ud for Allinge at generobre Bornholm efter indbyggernes opstand mod det svenske styre på øen et halvt år tidligere – han omtaler netop, hvorledes en kanonkugle rev hesten væk under den unavngivne kommandant, oberst Michael Eckstein, der da stod i spidsen for det heldigt kæmpende militærforsvar, en situation, der henføres til just sidste attack (art. 4)⁸ – er det nærliggende at tænke på tiden omkring, eller helst – da nærværende krigstilstand ikke klart fremgår af teksten – umiddelbart før det næste store dansk-svenske militære opgør, Den skånske Krig 1675–79. Som i sin tid for Ulfeldt⁹ ville for den forhenværende bodilskerpræst tegn på forestående fredsbrud de to nordiske stater imellem være en yderst oplagt lejlighed til fremme af personlige ønsker og planer. Om det for ham som dengang for Ulfeldt overhovedet gav sig prak-

tiske udslag, vides dog ikke. Men alt dette er dog også kun usikre formodninger.

Konklusionen må imidlertid blive, at det hermed fremdragne dokument efter al sandsynlighed er forfattet af den tidligere sognepræst i Bodilsker og Nexø, Herr Ole Svendsen Lemvig, et eller andet sted i Sverige i årene efter 1671, hvorfor den nuværende arkivering af betænkningen følgelig er fejl. Formodentlig har hensigten dermed været at give den svenske konge, Karl XI (1660–97), og dennes regering gode råd vedrørende mulighederne for svenske landgangsforsøg på Bornholm med generobring af øen for øje. Muligvis er disse tanker blevet fremsat i forbindelse med eventuelt af ham kendte planer forud for åbningen 1675 af Den skånske Krig.

B. Vurdering

Efter den i det foregående foretagne beskrivelse og placering af Lemvigs betænkning trænger spørgsmålet om dette dokumentes historiske værdi sig i forgrunden: Har vi ved dets fremdragelse klarlagt et materiale, der belyser forhold, som enten var ukendte tidligere eller nu må betragtes under en anden synsvinkel? Har dette arbejde overhovedet værdi på længere sigt?

Som det fremgår af det foregående, står vi direkte først og fremmest over for et vidnesbyrd, der kaster et helt nyt lys over den kranke skæbne, som blev forfatteren, hæderlig og vellærd mand Herr Ole Svendsen Lemvig, til del i hans svenske tilværelse. I psykologisk forstand er vi her de senere vidner til en menneskelig tragedie, vi før kun kunne gisne om: Landsforræderiets selvødelæggende sump.

Vigtigere for historikeren er imidlertid det spørgsmål, om denne virksomhed fik politisk eller – i denne sammenhæng – militær betydning. Har denne betænkning til den svenske konge nogen som helst forbindelse med det næste svenske landgangsforsøg på Bornholm? Thi påfaldende er det, at just i begyndelsen af Den

skånske Krig, 1677 juni, iværksatte den svenske flåde, 36 orlogsskibe med omkring 1800 kanoner, under anførsel af admiral Evert Horn, et storstilet landgangsforsøg i Osandbugten ved Sandvig, men blev også denne gang vist tilbage efter kraftigt forsvar af den i kystskanserne opmarcherede milit.¹⁰ Udelukkes kan en sådan sammenhæng vel næppe – muligvis kan der her være tale om det indledningsangreb til en større aktion, som Lemvig anbefaler (art. 4) – men kildematerialet selv udtaler sig desværre ikke direkte herom.

Indirekte kastes dog et kærkomment lys tilbage på det Bornholm, forfatteren forlod så hastigt 1671: Lad være, at han angiver Hans Løvenhielm som slotsherre – denne havde været guvernør over Bornholm 1662–73 – han kender dog dennes ihærdige virke som den danske konges øverste embedsmand på øen,¹¹ ligesom han gør opmærksom på den »itzige« landkaptajn, som var »then arrigste practicant« til drabet på Printzensköld (art. 2), en notits, der er interessant derved, at den viden, han har fået berettet om opstanden 1658, sætter Jens Pedersen Kofoed så afgjort i første række, hvilket fuldt ud bekræfter den senest foretagne undersøgelse af dette spørgsmål.¹²

Det er således med en lokalkendt fører fra det 17. århundrede, at vor tids læser kan begive sig ud på rejsen til fortidens Bornholm. Ved læsningen af hans betænkning, der med lidt god vilje kan opfattes som en kortfattet topografisk beskrivelse – hensigten med den var jo netop at give en fremmedfører, og det er lykkedes! – vil man trods det mellemliggende spand af tid nikke genkendende til flere ting, man kender af selvsyn.

NOTER

I. INDLEDNING

1. Om en udførlig gennemgang af retssagen se: M. K. Zahrtmann: Hundemordet i Bolsker. – Landsdommer Peder Olsen (Bornholmske Samlinger. Rønne 1915.

- Bd. 9. pp. 117–33); det i teksten anførte citat er hentet fra den her aftrykte udskrift af Højesterets Dombog 1671 B Fol. 42, Rigsarkivet (i København).
2. Extract af Aaker Kirkebog 1648–82, original, Landsarkivet for Sjælland, Lolland-Falster, Møn og Bornholm (i København), trykt Kirkehistoriske Samlinger. København 1889–91. 4. Rk. I. Bd. p. 478. – Om en kildekritisk vurdering af denne kilde se: Ebbe Gert Rasmussen: Bornholm 1658. Begivenhederne under Sveriges besiddelse af øen. Rønne 1967 (= Bornholmske Samlinger. II. Rk. 3. Bd.) p. 29 jfr. note 22.
  3. Extract af Aaker Kirkebog 1648–82, original, Landsarkivet, tr. Kirkehist. Sml. 1889–91. 4. Rk. I. Bd. p. 476 siger således, at »hand var den første, som paa Bornholm har taget Kongebref paa Kald, hand fik en ond Afgang«, Rasmus Pedersen Ravn: Chronica Borringiaica eller Bornholms historiske Beskrivelse fra første Insulens Bebyggelse indtil Aar 1671 etc., afskrift fra ant. 1700, Det kgl. Bibliotek, Ny kgl. Sml. 398 Fol., trykt ved Johs. Knudsen 1926, p. 204. – Om en kildekritisk vurdering af kilden se: Ebbe Gert Rasmussen: Bornholm 1658. Rønne 1967 pp. 29 f. jfr. n. 23. – Peder Hansen Resen: Atlas Danicus. III. B. Bornholm, tr. 1925 i da. oversættelse v. Johs. Knudsen p. 25 jfr. p. 61.
  4. se herom: Zahrtmann anførte sted p. 132 jfr. sm. i Borringholms Historie. Rønne 1935. Bd. 2. p. 48.

II. LEMVIGS BETÆNKNING

5. Riksarkivet, Krigshistoriska Handlingar, Karl X Gustafs Tid. Danska Kriget 1657–60, Jylland och öarne 1657–58. XIV. 2 (Fol.).
6. Se i det hele taget herom: Ebbe Gert Rasmussen: Bornholm 1658. Rønne 1967 med kilde- og litteraturhenvisninger.
7. Ravn: Chron. Bor. 1671. p. 192 jfr. p. 169, hvor det førstnævnte sted udtrykkelig nævner, at »da blev Hesten skødt under Oberste Mikkel Eichsteen . . .«
8. Jeg skal i den forbindelse ikke skjule den vanskelighed, udtrykket »i sista Feyde« med landgang nord for og plyndring af Nexø (art. 6) volder, idet dette utvivlsomt peger på det svenske angreb på og påfølgende brandskatning af nævnte by efter den kortvarige kamp omkring Malkværnskansen 1645 9. juni (se herom: M. K. Zahrtmann: Borringholms Historie. 1934 Bd. 1 pp. 239 ff.). Men naturligvis kan de forskellige begivenheder, som de er blevet fortalt den formentlig ikke synderlig krigskyndige Herr Ole – som da ikke opholdt sig på øen – være blevet sammenblandet og derfor tidsmæssigt galt gengivet af ham.
9. Om Ulfeldts rolle i forbindelse med det dansk-svenske opgør 1657–60 se: J. A. Fridericia: Adelsvældens sidste Dage. København 1894. pp. 281 ff. jfr. den nyere fremstilling i C. O. Bøggild-Andersen: Hannibal Sehested. En dansk Statsmand I. København 1946. pp. 165 ff., Finn Askgaard og Gunnar Olsen: En kamp for livet. Svenskekrigene 1657–60. København 1958. pp. 17 ff.
10. se herom: Zahrtmann: Borringholms Historie. 1935 Bd. 2 p. 54.
11. se smst. p. 34.
12. se herom: Ebbe Gert Rasmussen: Bornholm 1658. Rønne 1967. pp. 114 ff. m. noter, hvor hele den tidligere forsknings syn på dette spørgsmål samtidig refereres.

#.
I Uppsat, wijd af handen gidsin, om no-
gon intention: som sigt dörreskans
Rinna till Gode Mathesefors of Lebel
Lifr Lands Rorsjons intyamen.
Antädnat aff mig underdropt som för
utgi samt äfros tyä swar till Gustava, och
honnfölgjans Observerat.

B. Soldeet Iher, är musieros of Solidacty,
icke wante till något omme, utan aff lytel
olyckte vnasle öfvervunnit: Ränne
Grotire aff Continierlig wactfuldand of
marckering nyon konte tyä, när nyon vlyp
Ryfta omkring Lunde, of Ma gå nyon
rum simulari tentera Länging allor
delstta nyon Ma, dristaly Liska enervat.
galest lörtly swägen för gå Rande är
om of besvärly.

2. Historisk Relation till Soldeet, angäend
Lunde gerrillige upgömda, som das icke
är sinna nyott rum som tillhörens, ty för
trov nyon, utan Lefnieda ty, som tillhörens.
Laska illu giorer. Doh för von Lyngholm
Laska ställo tiut Kron Danmarks Lasklyf.
Äron ihige Land Capitein Nya för arwigt
practicant till L. Linsjenförlis och lycklige
Doh, giv of swäl Professor till yttesta.

3. Rådhuset som omkring Landet per occasion
Natt af dag i tillidsminnet October Måne
Eiendoms, kunne man trogt utvorte linn.
Man kinn of Guds utplyndet een. Men
annan Stad, Lovelidde Gula Landet een
for sarsack skilte in/brute af i en fast
discouragera.

4. Allinge od Dandviche är tvänne omä
Löp städer, iså Linnit i från. Olof Leliggen
Ja, Lovelidde, aff Gs Lij: från Gylund, först veer.
Laps Gs, Men een aff Gm, Gist nygatt jals
narr af Olofken var, Gm, Linnis mächtige
Pulver Vi omkring lagra! skilte man
Linnit Gt vara adantage. Gs skilte
Gs i sista atlage af vor Olof. Gsken
indom Högbronen med en Högbrögh.

5. Skrifran väglar man ut med Landet i Tyden
of Gm först. Land man ta vranke Lij: från,
ar Lovelidde, een byten, alv viche Stad.

6. Skrifran går man ut af Hög, Lovelidde Stad
i sista Gylund Gs utplyndet of Lovelidde Land
gångar först vranke Landet. Linnit viche,
vranke vranke Gylund Gs Linnit Linnit
nyg att jals emnden nyg Gm. Linnit viche
att man med tvänne skilte Linnit Gs en Gylund
vranke Gs. Linnit Gs nygatt Gylund
Per occasion kunne Linnit Gs Gylund viche
for Landet, iså for Linnit i Tyden, Gylund
Gylund viche; Men när Linnit är

acftertill, Kunne man antag a wille
Ym. ind en familierat Landgung wiff
Mafflern, Guntie juy Jeur mina Hoff.
Wydere fram under Lund, Konf. Jorshen
Boden, om nyg Landgung Ym. per oer
Sion / hered. Swar Golt Lantje ifrom allen
Stadone: Man forwad of ta ey fa
Lidig Mostfand, Jan nar man foglan ifi
Dafte angrygumde Swadon.

7. $3\frac{1}{2}$ Mißl. Gwifran ligger Dönne, Ym
gü egendoms of bolon nydaste Haa! Ym
wlogt Yr arrige Foralder Gen Gwifranföret
ifalle. Soss till Lundt Ym in "ardnan, fo"
nem förbinden Jwarben gullfater oer walder.
Postlig Gt. in Ym fall in Gwifran.

8. Gwa Ronne tie Hant Lade gäfr
Man en Myll i Skoodhantun till mer Lundt
man ick för nar förmodet nygare Familja of
Fofoliga akraft. Thilla Gt. ämellig wari
of Swändree gü andon oer Swar till Gwifran
Gwifran, triffen juy icko gü Ym jui mä Wa
wa Landgung millan Dönne of Gwifran,
Man för Swote är ingon.

9. Daltre up. Dönn ligger Dönn, Dönn
nar Landgung of nygare Gwifran Gwifran,
genom Gwifran ämellig Dönn of justa armer
Jan Ye ni för Ym rättadommed Dönn "ar"
justifima / Gt. Swote är icko Gwifran of Gwifran.

*Afskrift
og
gengivelse i moderniseret
retskrivning
med kommentarer*

Wpsatz, wijdh Handen gifvin, om no-
gon *intention* i sinom Tijd förehafvas
kunna, till thett Mehnächdiske och *Rebel-*
liske Lands Bornholms intagande.
Antäcknat aff mig underskrifne som ther
uthi femb åhrs tijd waritt haffver, och
effterföljande *observerat*.

1. *Folcket* ther, är *mulierös* och Blödactig,
icke wantt till nogott ondt, utan aff lijtet
Slijcktt Snart öfvervunnitt: Kunne
therföre aff *Continuerlig* wachthållende och
marchering nogon kortt tijdh, när nogra Skiep
krytza omkring Landett, och Man på nogra
rum simulate tenera Landgång eller
Beskyta nogon Stad, witterlig Blifva *enerverat*
Häldst förty Vägen ther på Landett är
ond och besvärlig.
2. *Oratorisk Svasion* till Folckett, angående
Landetz godwillige upgifvande, förmodas icke
nu finna nogott rum som tillförenne, ty the
troo ingen, utan Befructa Sig, som tillförenne
hafva illa giordt. Slotz Herren Leyonhielm
hafver stätje tient Kron-Danmarck troligh.
Then itzige Landt*Capitein* Var then arrigste
practicant till He. Printzenskiölds olyckelige
Död, gör och wäll therföre sitt yttersta.

Opsats,¹ tilkendegivet, om nogen *intention*² til sin tid forehaves kunne, til det menederske og *rebel*-ske land Bornholms indtagelse. Antegnet af mig underskrevne som der udi fem års tid været haver, og efterfølgende *observeret*.

1. *Folket* der, er *mulierøst*³ og blødagtigt, ikke vant til noget ondt, men af lidt sligt snart overvundet : Kunne derfor af *continuerlig* vagtholden og *marchering* nogen kort tid, når nogle skibe krydser omkring landet, og man på nogle steder *simulate*⁴ *tentere*⁵ landgang eller beskyde nogen stad, vitterlig blive *enerveret*⁶ helst fordi vejen der på landet er ond og besværlig.
2. *Oratorisk svasion*⁷ til folket, angående landets godvillige opgivelse, formodes ikke nu at finde noget sted som tilforn, thi de tro ingen, men befrygte sig, som tilforn have ilde gjort. Slotsherren Løwenhjeml haver stadig tjent Kron danmark⁸ troligt. Den jertzige⁹ landkaptajn var den arrigste *practicant* til herr Printzenskölds ulykkelige død, gør og vel derfor sit yderste.

1. Svensk: Opskrift, anvisning.
2. Latin: Forehavende, angreb.
3. Fra lat.: Kvindagtigt.
4. Lat.: På skrømt.
5. Fra lat.: Prøve.

6. Fra lat.: Svækket.
7. Lat.: Tilrådelse.
8. Dvs. den danske krone.
9. Tysk: Nuværende.

3. Krytzade Man omkring Landett *per occasion*
Natt och dag i tillkommande *octobris* Måne-
Liusning, kunne Man straxt uthtrötta them.
Man kunne och therhoos uthplyndra een eller
annan Stadh, hvilckett hela Landett een
stor skräck skulle inskiuta och i en hast
discouragera.

4. *Allinge* och Sandwijck äro tvänne Små
Kjøpstäder, iche Långtt ifrån Slottet Beliggjan-
de, hvilcke, aff the härifrån Seglande, först sees.
Blefve the, eller een aff them, först nogott häls-
nade aff Flottan wor, ther Guds mäctiga
Englar Sig omkring lägra! skulle man
Befinna thett wara *aventage*. Ther sköött
the i sista *attaque* aff wor Flotta Hästen
under Slotzherren med en Styckekugle.

5. Therifrån Säglar *man* uth med landett i Sijden
och then första Stad man ta warse Blifver,
är Svannike, een lijten, dog rijck Stadh.

6. Therifrån går *man* åth Nexe, Hvilcken Stadh
i sista Feyde Bleff uthplyndratt och skedde Land-
gången straxt Norden Staden. När Süd-
väst nogra Dagar Blåst haffver, hafver
jag offta sedtt emedan jag ther *Pastor* Var,
att man med törre fötter Kunne gå en godh

3. Krydsede man omkring landet *per occasion*¹⁰ nat og dag i tilkommende *oktobers* månelysning, kunne man straks udmatte dem. Man kunne og derhos udplyndre en eller anden stad, hvilket hele landet én stor skræk indgyde og i en hast *discouragere*.¹¹
4. *Allinge* og Sandvig ere tvenne små købstæder, ikke langt fra slottet beliggende, hvilke, af de herfra sejlende, først ses. Blev de, eller én af dem, først noget hilst af flåden vor, der Guds mægtige engle sig omkring lejre ! skulle man befinde det være *aventage*.¹² Der skød de i sidste *attak*¹³ af vor flåde hesten under slotsherren med en stykkekugle.
5. Derfra sejler *man* ud med landet i siden og den første stad man da var bliver, er Svaneke, en liden, dog rig stad.
6. Derfra går *man* til Nexø, hvilken stad i sidste fejde blev udplyndret og skete landgangen straks norden staden. Når syd-vest nogle dage blæst haver, haver jeg ofte set medens jeg der *pastor* var, at man med tørre fødder kunne gå en god

10. Lat.: Ved lejlighed.

11. Fra lat.: Gøre modløs.

12. Fransk: Fordel.

13. Fra fr.: Angreb.

wägh uthi hafvet på jemptt Stehbotten.
Per occasion kunne Landgång ochså ske Syden
för Staden, icke för Långtt i Synder förmedelst
Snogebäcks reeff; Men när then är

actheruth, Kunne man artig drilla
them med en *simulerat* Landgång Vijdh
Möhlerna, hvar till jag haar mina Skiähl.
Wijdare fram under Landet, Neml. Persker
Sokn, om nogon Landgång ther *per occa-*
sion skedde, war thett Långtt ifrån alle
Städerne : Man formodade och tå, eij så
hitzig Moottstånd. som när man foglen i si[n]
Näste angrypandes warder.

7. 3½ Mijhl therifrån ligger *Rönne*, then
på egendomb och folck rijkaste Stad, ther
Sloge the arrige Skalcke Her Printzensköldh
ihiell. Hvoo till Lands ther in ärdnar, ho-
nom förhindra hvarcken pallisater eller waller.
Kostelig Bytte är ther att inhämpta.
8. Frå *Rönne* till Staden *Hasle* gåhr
Man en Mijll i Noorkanten uth med Landet,
men icke för när förmedelst nogra hemliga och
Fahrliga Reeff. Skulle thett ändtlig wara
och wädret på andra orter war till förhin-
Dring, tviffelar jagh icke på ther ju må wa-

vej udi havet på jævn stenbund.
*Per occasion*¹⁴ kunne landgang også ske syden
for staden, ikke for langt i sønder formedelst
Snogebæks rev; men når den er

agterud, kunne man artig drille
dem med en *simuleret* landgang ved
møllerne [?], hvortil jeg har mine skel.
Videre frem under landet, neml[ig] Pedersker
sogn, om nogen landgang der *per occa-*
*sion*¹⁵ skete, var det langt fra alle
stæderne : Man formodede og da, ej så
hidsig modstand, som når man fuglen i si[n]
rede angribende vorder.

7. 3½ mil derfra ligger *Rønne*, den
på ejendom og folk rigeste stad, der
slog de arrige skalke herr Printzensköld
ihjel. Hvo til lands der ind sig agter, ham
forhindrer hverken palisader eller volde.
Kostelig bytte er der at indhente.

8. Fra *Rønne* til staden *Hasle* går
man en mil i nordkanten ud med landet,
men ikke for nær formedelst nogle hemmelige
og farlige rev. Skulle det endelig være
og vejret på andre orter¹⁶ være til forhïn-
dring, tvivler jeg ikke på [at] der jo må væ-

14. se 10.

15. Se smst.

16. Fra ty.: Steder.

ra Landgång emillan Rönne och Hasle,
Men før Hasle är ingen.

9. Bättre uthi Nörr ligger Slottett, Hvilcket,
när Landgång och nogon Lyckelig *success*,
/: genom Guds Krafftiga hielp och *justa arma*,
som the nu för then rätt dömmande werlden äro
*justissima*¹⁹ :/ først skedder är, icke besvärlig öfremästras.
10. Thersom thett Land, /: thett Gud göra
och Gifva! :/ Lågh under Sveriges Crona
och med Svänka folck Besatt war, och ther
igenom, som andre, aff wore Svänka, *intagade*
orter, kom i sin rätta *esse* och *positour*,
Vilde thett innom kortt tijdh Blifva så stort
som thett är, så gott och gangeligitt.

Wijdare gifver then förefallende
Lägenheet och tijden, effterssom then
Ena Dagen lærer then andra.

Thetta Så uthi enfaldigheet antäck-
nadt aff then mig *underschrefne* som hiärtelig
giärne, ehuru ringa helso jag nu hafuer,
när påbiudas, medföljer, och uthi Slijck sampt alla an-
Dra förefallande *occasioner* skull Betehe

re landgang imellem Rønne og Hasle,
men for Hasle er ingen.

9. Bedre udi nord ligger slottet, hvilket,
når landgang og nogen lykkelig *succes*,
(gennem Guds kraftige hjælp og *justa*¹⁷ *arma*,¹⁸
som de nu for den rettdømmende verden ere
*justissima*¹⁹) først sket er, ikke besværligt overvindes.
10. Dersom det land, (det Gud gøre
og give!) lå under Sveriges krone
og med svenske folk besat var, og der
igennem, som andre, af vore svenske indtagne
orter,²⁰ kom i sin rette *esse*²¹ og *positur*,²²
ville det inden kort tid blive så stort
som det er, så godt og gavnligt.

Videre giver den forefallende
lejlighed og tiden, eftersom den
ene dag lærer den anden.

Dette så udi enfoldighed anteg-
net af den mig *underskrevne* som hjertelig
gerne, skønt ringe helbred jeg nu haver,
når påbydes, medfølger, og udi slig samt alle an-
dre forefallende *occasioner*[s]²³ skyld bete

17. Lat.: Retfærdige.

18. Lat.: Våben.

19. Lat.: De retfærdigste.

20. Se 16.

21. Fra lat.: Væren.

22. Fra lat.: Stilling, forfatning.

23. Fra lat.: Lejligheders.

**mig en redelig och trogen, Hans Kongl.
Majjts, alderödmiukeligste Tienare uthi
största underdånigheet, sålänge itt varmt
Blodsdråpe är i mina ådror.**

O. Lemwiick.

Denne publikation er sat med cicero Garamond og trykt på Fuldlimet tryk 607 fra De forenede Papirfabrikker. Kortene er trykt på Ingrespapir fra H. Christensen & Søn. Omslagets fotografiske optagelse er af B. Ilsted-Bech og trykt på Amerikansk Chromokarton fra Viggo Borch. Klicheerne er fremstillet af Illustrationsanstalten. Oplaget er 600 eksemplarer.